

Rozkvět říše Moravanů

805–870

Doklad pronikání křesťanství na Moravu: pozlacený relikviář ve tvaru knihy z Valů u Mikulčic. (Archeologický ústav AV ČR – Brno, v. v. i.) ▲

Stříbrné nákončí s rytou kresbou kněze, nález z Valů u Mikulčic. (Archeologický ústav AV ČR – Brno, v. v. i.) ▼

Oslabení avarského kaganátu umožnilo západoslovanským kmenům a jejich náčelníkům (knížatům) svobodněji dýchat. Jejich vzestup v těsném sousedství Franské říše však císař Karel Veliký nehodlal připustit.

V letech **805 až 806** uskutečnil jeho stejnojmenný syn vojenské výpravy směřující do Čech, snad k soutoku Labe a Ohře. Právě z této doby zřejmě pochází takzvaná *daň míru* (120 volů a 500 hřiven stříbra), již museli čeští náčelníci po několik století odevzdávat mocným panovníkům v západním sousedství. Čechy i Morava byly poté považovány za součást državy bavorského a od roku 843 východofranského krále Ludvíka Němce. Východofranská říše uplatňovala svůj vliv v oblasti nejen přímým vojenským tlakem, ale také šířením křesťanství z významných podunajských center. Do vlastních Čech přicházeli misionáři z Řezna (Regensburg), na Moravu z Pasova a ke Slovanům obývajícím Panonii (část pozdějších Uher) z podhorského Salcburku. Čtrnáct českých knížat se roku **845** dobrovolně dostavilo k Ludvíku Němci, asi do Řezna, aby přijalo křesťanství, v domnění, že tím zamezí expanzivní politice východofranského panovníka. Byl to naivní pokus. Čeští náčelníci se po návratu domů nové víry ihned vzdali a vrátili se k náboženství svých předků. Rozhodně však jejich vystoupení svědčí o existenci poměrně pevných správních struktur na českém území, ač není jasné, zda čtrnáct knížat zastupovalo jednotlivé správní obvody vázané na hradiště, či zda šlo o místní náčelníky. V každém případě tehdy Čechy ještě neměly jednoho vládce.

Na Moravě tomu bylo jinak. Archeologické výzkumy doložily rozvoj sídelních aglomerací v moravských úvalech již během 8. století. V letech **820 až 830** zde vznikl státní útvar pod vedením knížetem Mojžíra, zakladatele první panovnické dynastie. Mojžíra připojil pod svou svrchovanost i Nitransko, jehož kníže Pribina dal po roce 830 vystavět kostelík sv. Jimrama, vysvěcený dokonce salcburským arcibiskupem

Adalramem. V staromoravském státě, kterému obvykle ne zcela správně říkáme *Velká Morava*, zapouštělo křesťanství kořeny už od samého počátku 9. století. Tím, že křesťanskou víru, přinášející do střední Evropy též vyspělejší kulturu, přijal vládce, jeho rod i ozbrojená družina, posílila Morava svůj politický i kulturní předstih mezi západními Slovy a vcelku zákonitě rozšiřovala své území.

Tato tendence se nutně musela střetnout se zájmy Východofranské říše, která hodlala udržet sousední oblasti pod svou kontrolou. Stát slovanských Korutanců se jí podařilo vyvrátit, Morava si však uchovala politickou svébytnost. Přispělo k tomu i rozhodnutí Mojžírova nástupce Rastislava, jenž se ve snaze oslabit východofranský vliv obrátil roku **863** na byzantského císaře Michala III. s žádostí o vyslání učenců, kteří by křesťanství zvěstovali ve slovanském jazyce. Dosavadní misionáři ze Západu sice ovládali slovanský jazyk, avšak bohoslužbu sloužili latinsky. Změnu moravské politické orientace potvrdil příchod vzdělaných bratří Konstantina a Metoděje, původem Řeků ze Soluně. Jazykově nadaný Konstantin vytvořil na základě jihoslovanského dialektu církevní slovanštinu (*staroslověnštinu*). Vytvořil pro ni též zvláštní písmo *hlaholici*, již později nahradila takzvaná *cyrilice*, základ azbuky. Oba bratři přeložili do staroslověnštiny snad i celou Bibli. Bavorská biskupství ztrátu vlivu na Moravě obtížně snášela. Papež však oprávněnost Konstantinova a Metodějova postupu uznal a slovansky slouženou liturgii povolil, nepochybně jako ústupek polopohanským poměrům ve střední Evropě. Z jeho hlediska bylo nejdůležitější, aby celá oblast byla rychle christianizována. Konstantin se již na Moravu nevrátil, vstoupil v Římě do kláštera, přijal řádové jméno Cyril a v roce 870 zemřel.

805–806
franské vojenské
výpravy do Čech

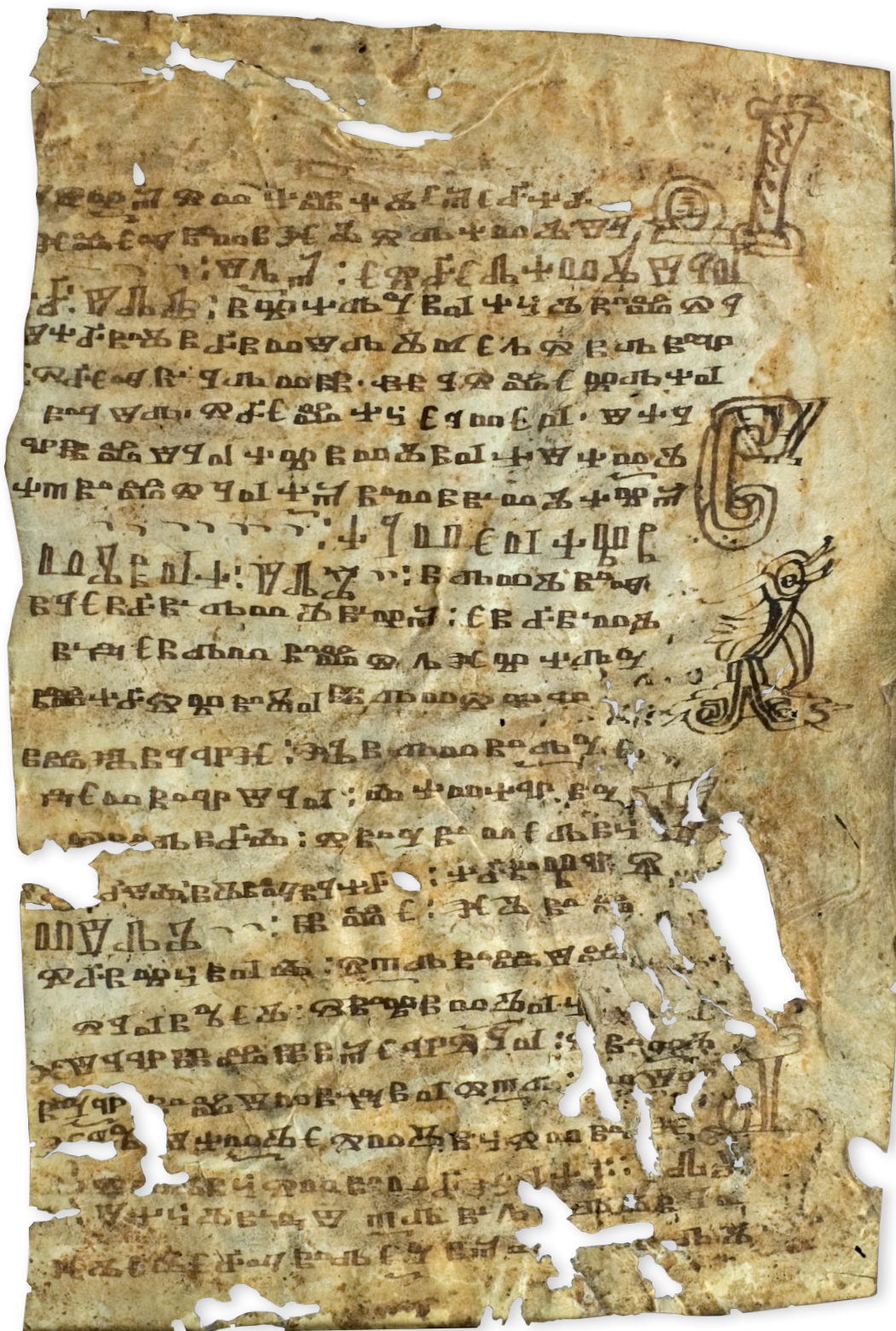
820–830
Mojžíra založil
moravské knížectví

Doklad pronikání křesťanství na Moravu: stříbrný křížek s postavou ukřižovaného Krista, nalezený u trojlodní baziliky na hradišti Valy u Mikulčic. (Archeologický ústav AV ČR – Brno, v. v. i.) ◀

Rub nákončí se stylizovanou postavou z moravského hradiště Valy u Mikulčic. (Archeologický ústav AV ČR – Brno, v. v. i.) ▶

Ukázka hlaholského písma – takzvané Pražské zlomky pocházejí z 11. století. (Archiv Pražského hradu) ▼

Moravská hradiště

Opevněné sídelní útvary, dnes zvané *hradiště* či *hradiska* (někdy se i v těchto případech užívá slovo *hrad*) a prozrazující ohrazené místo, byly běžným sídelním typem na celém slovanském území od 7. až do 12. století. Moravané zakládali svá hradiště v nížinách nebo na mírných vyvýšeninách, vždy uprostřed osídlené krajiny a poblíž vodních toků. V mnoha případech na moravská hradiště plynule navázala vrcholně středověká a posléze novověká zástavba (Olomouc, Přerov, ve značné míře i Uherské Hradiště), jež fakticky znemožňuje provedení úplných archeologických výzkumů. Nejlépe proto známe hradiště opuštěná. K nim patří především Valy u Mikulčic nad řekou Moravou, zpravidla pokládán za rezidenci moravských panovníků, dále pak Pohansko a dílem i Staré Město, součást uherskohradištské aglomerace. Výzkumy v Mikulčicích odkryly kamenné základy několika křesťanských kostelíků. Za centrální svatyni celého moravského státu se pokládá komplex objevený v lokalitě Sady (část Uherského Hradiště). Přestože chybí důkaz, není vyloučeno, že právě zde měl svůj metropolitní chrám biskup Metoděj. Dalšími významnými hradišti byly Staré Zámky u Lišně (nyní součást Brna) a Hora sv. Hipolyta u Znojma.

Boj o Majestát 1599–1612

Soukromá královská koruna Rudolfa II., která od roku 1804 sloužila jako diadém rakouských císařů. (Kunsthistorisches Museum Wien) ▲

Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, jemuž věrnost Habsburkům vynesla roku 1621 Řád zlatého rouna. (Fotografie © 2011 Národní galerie v Praze) ▲

Klíčový význam Českého království pro španělské velmocenské zájmy ve střední Evropě potvrdily události roku 1599. Skupina radikálně katolických šlechticů, přímo podporovaných papežským nunciem Filipem Spinellim a španělským vyslancem Guillénem de San Clementem, tehdy opanovala zemskou vládu i její ústřední výkonný orgán, českou dvorskou kancelář.

Úřad nejvyššího kancléře zaujal Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, nazývaný kvůli svým politickým sympatiím „dlouhý Hišpán“. Úspěšný převrat, který nekatolíky v podstatě vytlačil z významných funkcí, se měl stát východiskem plánované rekatolizace. Už roku 1602 ji ohlásilo vydání ostrého mandátu proti jednotě bratrské. Její členové měli přestoupit buď ke katolicismu nebo ke kališnické církvi. I když se podařilo tento nápor poněkud ztlumit, na církevních a královských statcích rekatolizační kurs pokračoval. Opět se ukázalo, jak velice chybí uzákonění České konfese. Nekatoličtí stavové měli svázané ruce právě v době, kdy Habsburkové přistoupili k tvrdým protireformačním opatřením také ve Štýrsku a v Uhrách.

Vzhledem k probíhající (takzvané *patnáctileté*) válce s Turky to nebyl zrovna prozíravý tah. Nespokojenost části uherské šlechty s rekatolizační politikou vyvrhla v povstání sedmihradského magnáta Štěpána Bocskaye, jenž se svými divokými hajduky ovládl Slovensko a ohrožoval i Moravu. Mír s ním uzavřel Rudolfův bratr arcikníže Matyáš, který v listopadu 1606 zachránil habsburské politice renomé i následným mírem s Turky. Rudolf II., stylizující se ve svých představách do role vítěze nad Osmany, obě ujednání odmítal. Měl k tomu pádný důvod – obával se krachu protireformační linie. Císařova svěhlavost opět vyvolala pochybnosti o jeho duševním zdraví a podnítila Matyáše, aby s podporou uherských a rakouských stavů, které v únoru 1608 vytvořily konfederaci, uskutečnil svůj starší záměr a ujal se vlády v habsburském středoevropském soustátí. Jeho naděje ještě vzrostla, když se k němu připojili stavové moravští vedení Karlem starším

ze Žerotína, vzdělaným a uvážlivým příslušníkem jednoty bratrské.

Ve chvíli, kdy Matyášova vojska pochodovala ku Praze, zachránila Rudolfa alespoň částečně česká nekatolická obec, v níž se zvláště angažoval Václav Budovec z Budova, vůdce bratrské šlechty. Za vojenskou pomoc poskytnutou císaři požadovala projednání náboženské otázky na příštím sněmu. Panovníkovi nezbylo než souhlasit. Dne 25. června 1608 byl v Libni u Prahy sjednán mír. Na jeho základě si Rudolf ponechal císařské důstojenství i panovnickou svrchovanost nad Českým královstvím a Slezskem, avšak Matyášovi, přijatému za budoucího českého krále, postoupil vládu v Uhrách, Rakousích a na Moravě.

Daň, již císař musel zaplatit, byla vysoká. Pod tlakem českých stavů vydal 9. července 1609 *Majestát na náboženskou svobodu*, potvrzující Českou konfesi. Pod kontrolou nekatolických stavů se ocitla pražská utrakvistická univerzita, dolní konzistoř jako vrcholný orgán církve pod obojí a stavové obdrželi též právo volit třicetičlenný sbor defenzorů na obranu víry. V neděli 20. srpna 1609 signoval Rudolf i *Majestát pro Slezsko*, zrovnoprávňující zde luteránství s katolictvím.

Habsburská politika i španělské plány utrpěly v Českém království těžký nezdar. Důsledků svých kroků se vzápětí zalekl i Rudolf. Pokusil se je zvrátit s pomocí svého bratrance, pasovského biskupa Leopolda. Desetitisícové vojsko, nazývané hovorově Pasovští, vpadlo s císařovým tajným souhlasem do Čech a v únoru 1611 se pokusilo ovládnout Prahu. Obsadilo však jen levobřežní část, na obranu Starého a Nového Města se spojili jeho obyvatelé s nekatolickou šlechtou. Hazardní čin stál Rudolfa český trůn. Musel abdikovat, uvolnil místo Matyášovi, ale podržel si císařský titul. Svůj pád dlouho nepřežil. Zemřel, trápen syfilidou i dalšími chorobami, 20. ledna 1612. Dlužný žold pasovské soldatesce nakonec z větší části vyplatil Petr Vok z Rožmberka. Obětoval na to téměř celý rodový poklad.

1602
mandát proti
jednotě bratrské

listopad 1606
uzavřen
dvacetiletý mír s Turky

únor a duben 1608
rakousko-uhersko-moravská
konfederace

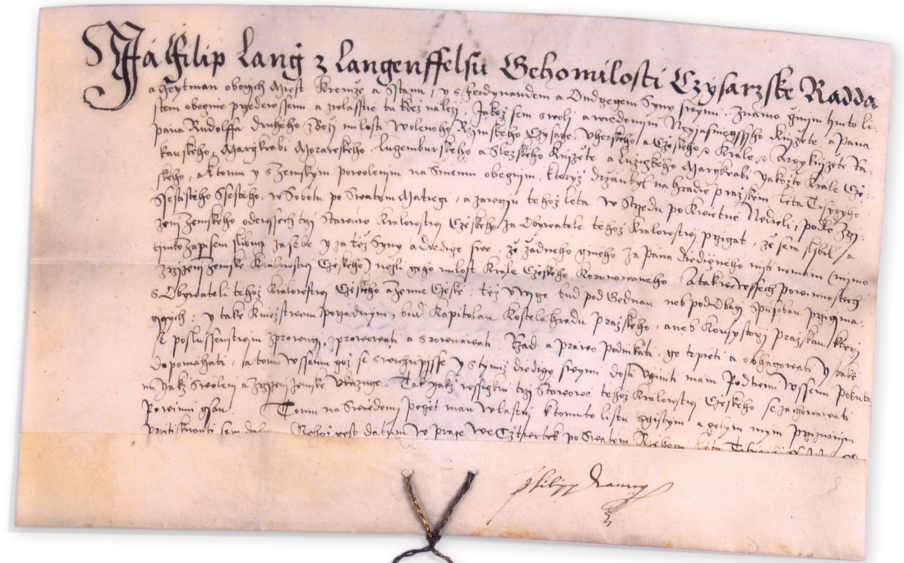
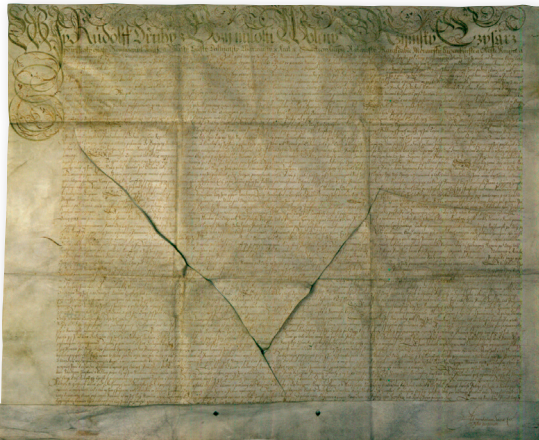

Vpád Pasovských na Malou Stranu v únoru 1611. (Státní oblastní archiv v Třeboni) ▲

Císař Rudolf II. zobrazený Aegidiem Sadelerem jako vojevůdce při tažení proti Turkům, ač mu byl bitevní ruch zcela vzdálený. (Fotografie © 2011 Národní galerie v Praze) ▶

Majestát Rudolfa II. ze dne 9. července 1609, potvrzující Českou konfesi. (Národní archiv) ▼

Reverz k zemi Filipa Langa z Langenfeldu, pokřtěného tyrolského Žida a vlivného osobního komorníka císaře Rudolfa II. Pro zneužívání funkce, zejména korupční jednání a rozkrádání, byl roku 1608 uvězněn a vyloučen z rytířského stavu. (Národní archiv) ▲

Rudolf II. na úmrtním loži. (Muzeum hlavního města Prahy) ▼

Poslední svého rodu

Rod pánů z Rožmberka byl již ve 14. století pokládán za nejpřednější a nejstarobylejší v Českém království. Díky obrovskému pozemkovému majetku, soustředěnému převážně v jižních Čechách, byl dlouhý čas i rodem nejbohatším. Svou vznešenost a význam umocnili Rožmberkové, významně promlouvající do české politiky, fikcí o příbuzenství se slavným římským rodem Orsiniů. Od něho také přejali část znaku, kterou přidali k původní červené pětilisté růži na stříbrném poli. Rovněž medvědi jako štitonoši jsou narážkou na známý italský rod (medvěd je latinsky *ursus*). Po celé 15. a většinu 16. století patřili Rožmberkové k oporám katolicismu. Jinou cestou se vydal poslední člen rodu Petr Vok, narozený 1. října 1539. Po bouřlivém mládí se stal roku 1592 po zemřelém bratru Vilémovi vládařem značně zadluženého rodového dominia. To již byl členem jednoty bratrské, do níž vstoupil roku 1582. Kvůli dluhům odprodal Rudolfovi II. rodovou rezidenci Český Krumlov a sám přesídlil na zámek v Třeboni, kde uložil i rodový archiv a knihovnu. Počátkem 17. století se Třeboň stala místem schůzek předních středoevropských nekatolických politiků, zvažujících postup proti Habsburkům. Petr Vok zemřel na třeboňském zámku 6. listopadu 1611 a jeho tělesné ostatky byly pohřbeny 1. února 1612 do rodové hrobky v kostele vyšebrodského kláštera.

Posmrtný štít Petra Voka z Rožmberka. (Sbírka Národního muzea) ▲

25. června 1608
libeňský mír

9. července 1609
Majestát Rudolfa II.
na náboženskou svobodu

20. srpna 1609
Majestát
pro Slezsko

únor 1611
pokus Pasovských
o ovládnutí Prahy

20. ledna 1612
zemřel
Rudolf II.

Mezi absolutismem a občanskou revolucí 1814–1848

František Palacký (1798–1876), velký historik a politický myslitel. (Sbírka Národního muzea) ▲

Romantická i idylická *Krajina s oráčem* v podání Antonína Mánesa krátce po roce 1825. (Fotografie © 2011 Národní galerie v Praze) ▲

Porážka napoleonské Francie, konání vídeňského kongresu pod řízením rakouského státníka Klemense Wenzela Nepomuka Lothara Metternicha i vznik *Svaté aliance*, spojení evropských panovníků proti případným revolucím, zklidnily v letech 1814 až 1815 evropský kontinent a zajistily dlouhodobou politickou stabilitu. Zklidnění ovšem neznamenalo zmrtnění už jen proto, že dějiny nelze zastavit. Ve vědě a umění se proti strnulému antikizujícímu klasicismu, vyjadřujícímu touhu po řádu a stabilitě, nadále prosazovaly romantické tendence, jež hájily práva jedince i etnických národů jako přirozeně vzniklých celků. Současně však začínal průmyslový věk. Před jeho zrychleným tempem mohl člověk ještě uniknout do idylického a idealizovaného prostoru, ať již měl podobu půvabné krajiny, poklidu maloměsta či rodinné harmonie.

Stejně tendence nalézáme také v české jazykové kultuře, která se po napoleonských válkách nadechla k částečnému rozletu. Své výkony srovnávala s vyspělou kulturou německou, již byla obklopena a jejíž úroveň hodlala dosáhnout. Počínala si při tom podobně jako jiné soudobé kultury. Adorovala vlastní jazyk i historii a neváhala dokonce sáhnout k padělkům, jakými byly *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*, „objevené“ v letech 1817 až 1818 a dokládající (údajnou) českou literární vyspělost už v dávném středověku. Střízlivá kritičnost představitele české obrozenecké vědy, vynikajícího znalce slovanských jazyků Josefa Dobrovského byla zapomenuta. Generace obrozenců kolem Josefa Jungmanna se řídila především citem a srdcem.

Úsilí o českou prózu, poezii, divadlo i vědu bylo sice imponující, ale opravdu velké plody přinášelo jen výjimečně. Z dobové produkce se vymyká strhující básnická skladba *Máj* předčasně zesnulého Karla Hynka Máchy. Bylo příznačné, že ve stejném roce 1836 vyšel německy první

svazek *Geschichte von Böhmen* (tj. Dějiny Čech) z pera geniálního historika Františka Palackého. Vzdělané vrstvy ovládaly němčinu a k vědeckému světu hodlal zemský historiograf promlouvat srozumitelným jazykem. Až od roku 1848 vycházelo Palackého životní dílo i česky pod názvem *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Proměna titulu odrážela koncepční posun od dějin země k dějinám etnického národa. Jak text Máchův, tak texty Palackého, práce dvou mužů, kteří si příliš nerozuměli, vyrostly z atmosféry vrcholícího romantismu.

Shodou okolností zemřel v roce 1835 rakouský císař František a metternichovský absolutismus, jak se léta 1815 až 1847 často označují, poněkud uvolnil své sevření. Vlastenecká činorodost se znásobila, což bylo patrné nejen v počtu společenských akcí (první veřejný český ples se konal v Praze v únoru 1840) a v zakládání rozličných spolků, ale také ve vydávání českých periodik. Velkou oblibu získaly *Pražské noviny* redigované mladým a odvážným žurnalistou Karlem Havlíčkem. Jeho působení současně naznačovalo, že obrozenecké snahy překročily rámec jazykových požadavků a spějí k vytvoření politického programu. Paralelně se ovšem vyvíjel bohatý kulturní život českých Němců. Jména romantických básníků Moritze Hartmanna, Alfreda Meissnera (autora obdivné skladby o Žižkovi) a plodného romanopisce Karla Herlossohna-Herloše, namnoze politicky odvážnějších než čeští autoři, byla obecně známa.

Ještě k dynamičtějšímu pohybu než v kulturní sféře docházelo v hospodářské oblasti, méně zasažené vyostřujícím se česko-německým antagonismem. Také v českých zemích se po napoleonských válkách hlásila o slovo průmyslová éra založená na strojířské velkovýrobě a rychle se měnil charakter civilizace, mezilidských vztahů i tvářnost krajiny. V Čechách a na Moravě mohla

1817–1818
Rukopisy
královédvorský a zelenohorský

1835
zemřel
rakouský císař František

První pražské nádraží (dnes Masarykovo) na vyobrazení Karla Würbse z roku 1850. (Archiv hlavního města Prahy) ▶

navazovat na činnost textilních manufaktur, četných především v podhorských oblastech obývaných německým etnikem (Děčínsko, Liberecko), ale činných i v Praze a zvláště v Brně. Zároveň těžila také z rozhodnutí osvícenských racionalistů, kteří po ztrátě Slezska určili českým zemím úlohu průmyslové základny monarchie, zatímco Uhry měly zajišťovat zemědělskou produkci. Průmyslový rozvoj však brzdily objektivní podmínky – lpění na starých výrobních postupech, nedostatek kapitálu i obavy vlády, která pochopila, že industrializace narušuje staré pořádky i hodnoty, přeje dravým podnikatelům ohrožujícím šlechtické výsady a ve svém důsledku směřuje k vytvoření občanské společnosti.

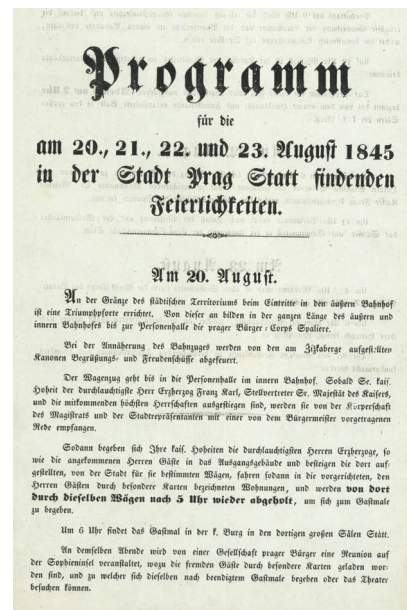
Parní stroj, železnice a pivovary

Přelom v industrializaci českých zemí přinesl rok 1828. Tehdy začal Johannes Liebig budovat na Liberecku podle skutečně kapitalistických principů výrobní závody na zpracování vlny. Ve stejném roce byly postaveny první vysoké koksově pece na výrobu železa ve Vítkovicích u Ostravy. Zanedlouho se stal majitelem vítkovických železáren Salomon Meyer Rothschild. Prudký rozmach strojové velkovýroby byl dán zejména vynálezem parního stroje, který rychle našel uplatnění v dopravě. K roku 1841 evidovaly statistiky v českých zemích více než 150 parních strojů, což na první pohled nebylo velké množství. Parní stroj však odstraňoval závislost výroby na přírodních rozmarech, a proto mu patřila budoucnost. Dokládala to výstavba železniční trati z Vídně na Krakovsko. Zahájena byla roku 1836 a v úseku Břeclav–Brno–Bohumín procházela celou Moravou. Na ni logicky navázala trať Olomouc–Česká Třebová–Praha, skvěle projektovaná ing. Janem Pernerelem, jedním z čelných členů Jednoty k povzbuzení průmyslu v Čechách. První vlak tažený parní lokomotivou přijel na pražské (nyní Masarykovo) nádraží 20. srpna 1845. Zanedlouho nato následovaly další páteřní úseky, zejména trať Praha–Ústí nad Labem–Děčín. Ta v roce 1851 nahradila lodní dopravu zajišťovanou na trase Praha–Drážďany prvním českým kolesovým parníkem Bohemia.

Člověk k životu potřebuje nejen dopravu a těžký průmysl, nýbrž také dobré jídlo a pití. Alespoň za připomínku proto stojí založení plzeňského Měšťanského pivovaru (nynějšího Prazdroje), který zahájil provoz v říjnu 1842. I on zužitkoval dávnou tradici českého pivovarnictví a podněty sládky Františka Ondřeje Poupěte, jenž na konci 18. věku zdokonalil výrobu piva.

1836
stavba
železnice Vídeň–Bohumín

1848
Dějiny národu českého
v Čechách a v Moravě začaly
vycházet česky

Leták s programem oslav příjezdu prvního vlaku do Prahy roku 1845. (Archiv hlavního města Prahy) ▲

První český kolesový parník Bohemia (1841) na malovaném střeleckém terči. (Muzeum města Ústí nad Labem) ◀

Vítkovické železářny roku 1850. (Národní technické muzeum) ▲

Karlínský viadukt na ocelorytu Karla Brantla roku 1857. (Archiv hlavního města Prahy) ▼

Od prosperity k nejistotě 1923–1937

Ukázka surrealistického umění: *Hlas lesa I* (1934) v podání Toyen (vlastním jménem Marie Čermínová). (Moravská galerie v Brně) ▲

Na Rašínovu smrt reagoval parlament razantně. Dne **6. března 1923** přijal zákon na ochranu republiky, který hodlal zamezit násilným činům zaměřeným proti prezidentovi a nejvyšším státním orgánům i proti pokusům násilně připojit československé teritorium či jeho části k jinému státu. Postihoval též nedovolené ozbrojování a schvalování trestných činů, současně však chránil jednotlivce i skupiny obyvatelstva, včetně národnostních menšin. Ve vývoji takzvané *první republiky* tvoří zákon mezník oddělující dobu zrodu státu a následnou etapu ekonomické prosperity.

Nastalo sedm plodných let, v nichž se dařilo a ve kterých se uplatnily i mnohé novinky spojené se zrychleným technickým vývojem. V **květnu 1923** bylo v Praze zahájeno pravidelné rozhlasové vysílání (brněnská stanice začala vysílat o dva roky později). Fenoménem masové zábavy se stával film, zatím němý. Lidský hlas se v českých snímcích podařilo rozezvučet na přelomu dvacátých a třicátých let. Hromadnou městskou dopravu zajišťovaly ve velkých městech tramvaje, objevily se i první trolejbusy. Automobily však nadále zůstávaly výsadou bohatých a letecká doprava činila teprve první soustavnější krůčky. V symbol úspěchů českého a moravského průmyslu přerostly mnohé firmy, například zlínský Baťa, vyrábějící kvalitní a cenově dostupnou obuv. Doplnily je tradiční značky (ČKD, Škoda, Poldi Kladno, Plzeňský Prazdroj). Architektura se nadechla k rozchodu s předchozí érou a v konstruktivistickém zaujetí budovala luxusní vilové čtvrti, pohodlné nájemní domy a školy, do nichž stát, pokládající vzdělání za prioritu, investoval obrovské prostředky. Proto neváhal hned po svém vzniku založit univerzity v Brně a v Bratislavě.

Utěšené, i když nikoliv ideální poměry, braly komunistům vítr z plachet. V situaci, kdy se nezaměstnanost pohybovala mezi jedním až dvěma procenty, neměly jejich akce naději na úspěch. Vnitřní neshody uvnitř KSČ vyústily roku 1929 ve změnu vedení, jehož se zmocnila skupina mladých mužů kolem Klementa Gottwalda (Václav

Kopecký, Rudolf Slánský), ještě více závislá na Moskvě. Nového sovětského vůdce Josifa V. Stalina, jenž ve své zemi zaváděl diktaturu a teror, poslouchali téměř na slovo. Jako na zavalanou přišlo komunistům propuknutí světové hospodářské krize v roce **1929**, která Československo zasáhla s určitým zpožděním.

Krize nejvíce postihla německé obyvatelstvo v pohraničí, takzvaných Sudetech. Také životní úroveň na Slovensku i Podkarpatské Rusi, nejzaostalejší oblasti republiky, se propadla. Jako vždy byli postiženi především méně kvalifikovaní či nekvalifikovaní pracovníci. To v situaci, kdy se v Praze, vnitřních Čechách a na jižní i střední Moravě žilo relativně slušně, znovu vyhocovalo dočasně ztišenou národnostní rivalitu. Na Slovensku získávala stále větší podporu Hlinkova Slovenská ľudová strana, odmítající tezi o jednotném československém národě a dožadující se autonomie. Německé etnikum začínalo zvolna obracet svůj zrak do sousedního Německa, zvláště poté, co se k moci dostal 30. ledna 1933 vůdce nacistické strany (NSDAP) Adolf Hitler. Komunistická strana napětí stupňovala organizováním velkých stávek v uhelných revírech (Mostecko, rosicko-oslavanská pánev). S činností NSDAP, jakési obdoby Hitlerovy strany mezi českými Němci, si vláda poradila. V roce **1934**, vzdor provokaci komunistických poslanců, vyznělo čtvrté zvolení T. G. Masaryka prezidentem republiky manifestačně.

Dramatický obrat přinesly na **jaře 1935** parlamentní volby, jež těsně vyhrála Henleinova nacionalistická Sudetoněmecká strana, následovaná agrárníky. Stárnoucí Masaryk poté odstoupil z funkce a uvolnil místo Edvardu Benešovi, architektu vzájemně propojených smluv mezi Francií, Československem a Sovětským svazem. Byl to výsledek vědomí, že od Hitlerova Německa hrozí akutní nebezpečí. V roce 1936 začala republika budovat na hranicích s Německem pevnostní systém a nové zbrojní kapacity přesunula na Slovensko. Hospodářskou krizi vystřídal zahraničně-politická.

Československý fotbalový tým, který získal roku 1934 na mistrovství světa v Itálii stříbrné medaile, byl s nadšením uvítán v Praze. (ČTK) ▼

6. března 1923
přijetí zákona
na ochranu republiky

květen 1923
zahájeno pravidelné
vysílání rozhlasu v Praze

1929
světová
hospodářská krize

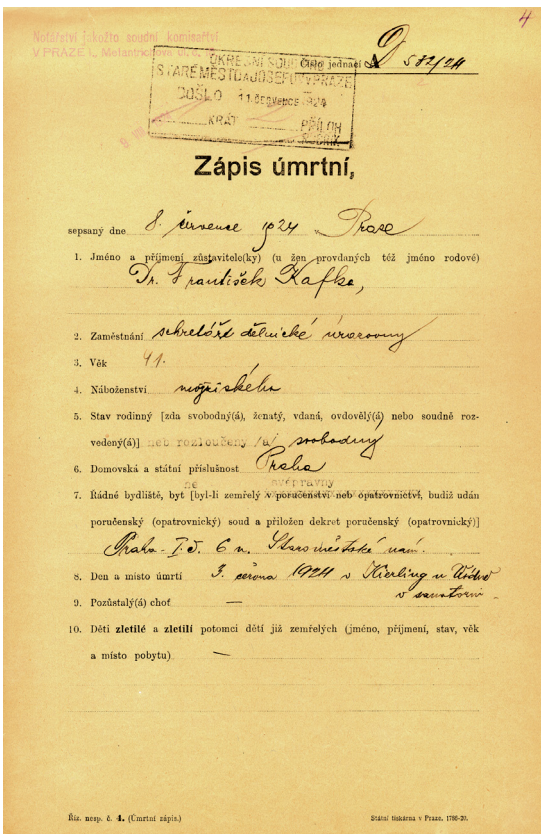
Edvard Beneš, dlouholetý ministr zahraničních věcí, skládá 18. prosince 1935 prezidentskou přísahu. (Národní archiv) ▲

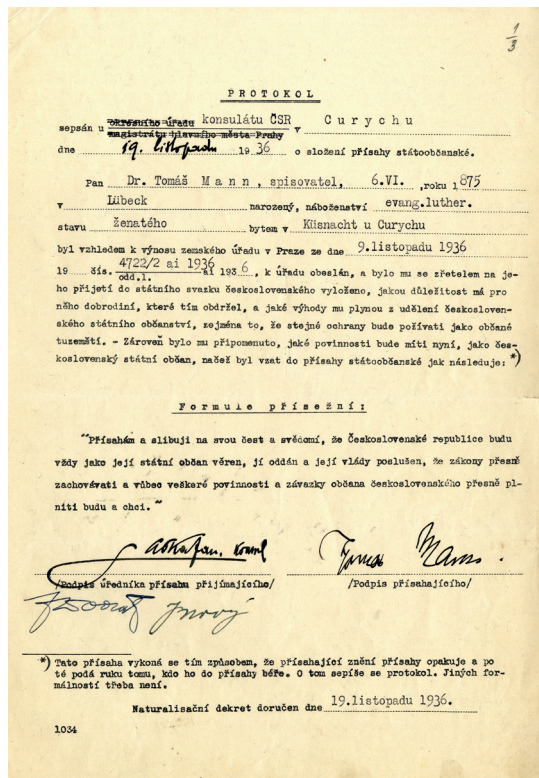
Prezident T. G. Masaryk. (Univerzita Karlova) ▲

Meziválečné umění

Šokující prožitek první světové války i přirozená opozice vůči generaci rodičů proměnily vzhled poválečného umění. Z odklonu od minulosti a ze sympatie k revolucím jako katalyzátorům pokroku se rodily rozmanité avantgardní směry, usilující o uvolněnost formy, hravost a vtíp. Zatímco v italské a ruské literatuře budil pozornost futurismus, ve Francii přišel Tristan Tzara s dadaismem a další umělci horovali pro surrealismus, v českém prostoru se prosadila jeho specifická varianta, poetismus, oslněný exotikou a vyznávající „veselky krásy světa“. Stačí zmínit básníky Vítězslava Nezvala, Jaroslava Seiferta a Konstantina Biebla. Zasvěceným teoretikem avantgardních směrů byl jejich generační vrstevník Karel Teige. Také v českém umění ústil poetismus v surrealismus, například v díle malířů Jindřicha Štyrského, Toyen a Josefa Šímy. Doma i ve světě však na poli literatury slavili a stále slaví větší úspěchy prozaik, dramatik a novinář Karel Čapek, obracející se k základním hodnotám lidského života, absurditu světa zachycující předčasně zesnulí autoři, například Čech Jaroslav Hašek, tvůrce dobrého vojáka Švejka, a pražský židovský, německy píšící tvůrce Franz Kafka.

Úmrtní zápis spisovatele, který dosáhl slávy až po svém skonu. Franz Kafka podlehl 3. června 1924 tuberkulóze na léčení v rakouském Kierlingu, pochován je na židovském hřbitově v Praze-Strašnicích. (Archiv hlavního města Prahy) ▲

Po Hitlerově nástupu k moci pomáhalo Československo německým emigrantům (Židům, sociálním demokratům a dalším antifašistům) prchajícím před hrůzami nacismu. Dokládají to i protokoly o složení přísahy, již na základě udělení československého státního občanství vykonali slavní spisovatelé Heinrich a Thomas Mannovi i Klaus a Gottfried Mannovi. (Národní archiv) ▲

1934
T. G. M. počtvrté
prezidentem republiky

1935
Sudetoněmecká strana
vítězí v parlamentních volbách